

Katja Boxberg & Taneli Heikka: *Lumedemokratia – Kun konsensus vei rahan ja vallan suomalaisilta*, Barrikadi, WSOY, Helsinki 2009, 302 s.

Alma-median toimittajien kirjoittama Lumedemokratia julkaistiin WSOY:n Barrikadi-pamflettisarjassa keväällä 2009, sopivasti ”maan tavan” paljastumisen alla. Kirjan tarkoitus on ravistella. Boxbergin ja Heikan huolenaiheina ovat esimerkiksi ennakkosensuuri konsensusyhteiskunnassa, politiikan vaihtoehdottomuus sekä intellektuellien ja poliittisen keskustelun puute.

Kirja kuitenkin viihdyttää enemmän kuin vakuuttaa. Teesejä ja paradokseja riittää. Kirja päättyy lauseeseen ”Anteeksi!” ja alkaa englanninkielisellä lainauksella Matrix-elokuvasta, joka ilmeisesti olettaa lukijaryhmän: koulutettu, kansainvälinen ja kielitaitoinen kaupunkilainen. Silti kirjan nimeä myöten myyttinen ”suomalaisten” joukko on kollektiivitoimija, jolle kirjaa kirjoitetaan: ”Suomi ei ole normaali länsimainen demokratia... Yhteiskuntamme heijastelee edelleen yksilönvapauden vastaisia arvoja. Länsimaista katsottuna tämä ei ole salaisuus kenellekään. Suomalaiset eivät sitä tiedä tai eivät siitä välitä.” (s. 16) Yksilöistä siirrytään sujuvasti uusiin kollektiivitoimijoihin: ”Koko kansalle olisi tarjolla länsimaisen vaurauden tie, mutta konsensuksen nimissä sille ei lähdetä.” (s. 17)

Boxberg ja Heikka peilaavat Suomea länsimaista: he ovat käyneet Ruotsissa, Tanskassa, Saksassa ja Yhdysvalloissa, kenties Iso-Britanniassakin. Länsi nähdään yhtenäisenä kokonaisuutena: ”Kun muu Länsi-Eurooppa urbanisoitui, Suomi tuki kilpailusta vapaata ja huonosti kannattavaa maataloutta.” (s. 61) Venäjä on negatiivinen esimerkki, ilman perusteluja: ”Kansalaiset eivät usko, että [demokratian instituutioiden] kautta voidaan oikeasti muuttaa asioita. Riittää, kun omat perustarpeet on jotenkuten tyydytetty. Tämä muistuttaa venäläistä ajattelua.” (s. 23) Neuvostosysteemiä, joka Boxbergille ja Heikalle ilmenee äärikollektivistisena, on muissa, esimerkiksi János Mátyás Kovácsin, tutkimuksissa kuvailtu ääri-individualiseksi: oma etu ja kilpailu oli olennaista.

Kirjan pääteesi – otsikon perusteella, kertoo demokratian rappiosta. Sen paljastavat Boxbergille ja Heikalle äänestysaktiivisuuden lasku sekä muutamat demokratiaan liittyvät mittarit. Vertauskohteina 67 prosentin äänestysaktiivisuudessa ovat Tanska ja Ruotsi, ei esimerkiksi Saksa tai Iso-Britannia. Demokratian rappion ja konsensuspolitiikan lähtölaukauksia Boxbergin ja Heikan mukaan olivat vaalit 1966 ja Kekkonen uudelleenvalinta poikkeuslailla vuonna 1973. Itä-Euroopassa demokratiavajetta usein perustellaan sotien välisen ajan demokratian vajaavaisuudella.

Mutta olennaista ei ole syvyys. Boxberg ja Heikka eivät ole ”akateemisia tutkijoita”. He tapaavat sellaisia Berliinissä ja Odensessa (s. 14). Journalistisessa tutkimuksessa harvat lähteet ovat mediaviitteitä. Tutkimuksiin viitattaessa kirjoittajat viittaavat lehtijuttuun, jossa tutkimuksesta oli kerrottu. Toimittajilta olisi odottanut suurempaa mediakritiikkiä – etenkin jos yksi teeseistä on, että mediaa vaivaa itsesensuuri.

Boxberg ja Heikka soveltavat verkostoanalyysiä, joka etenkin ”Suomettumisen hämähäkit”-nimisessä osassa vaikuttaa lähinnä pahisten nimeämiseltä (kaaviot ss. 81, 86–7). Lähdeviitteitä ei ole ja syvyys puuttuu, mutta sellainen lie-neekin akateemisten tutkijoiden heiniä. Hypoteesi on, että toveriverkko on yhä läsnä: ”(entisten) suomettajien joukko [...] estää edelleen kriittisen keskustelun 1970-luvun historiasta.” (s. 71) Tämän Boxberg ja Heikka todistavat vahvimmillaan keskustelun ja journalismin tilaa kuvatessaan. Kirjoittajat peräänkuuluttavatkin objektiivista journalismia ja älykköjä, parodisoiden: ”Suomessa älykkö on pelle tai Seitsemän veljeksen Eeron kaltainen uneksija. Liian paljon huomiota saava on vaarallinen toisinajattelija, joten eikä ole parempikin, ettei heitä ole maassa liikaa.” (s. 96)

Kirjoittajien anonyymit keskustelut nimekkäiden asiantuntijoiden kanssa paljastivat värikkäitä ja kriittisiä näkemyksiä: ”Niitä he esittivät hieman alistuneesti, tyyliin: ’Eihän tätä Suomessa voi ääneen sanoa, mutta...’ Tapasimme myös monia sellaisia, jotka kantavat otsassaan hullun leimaan [...] joista puhuttaessa lehtien toimitusten kaiken tietävät mielitejohtajat puuskahtavat: ’Sähän on täysin kahjo.’ Hämästyimme, kun nämä kahjo olivatkin fiksuja [...]” (s. 97) Hyvä esimerkki konsensuksesta! Nimekkäiden asiantuntijoiden käyttö tosin on tyyppillistä konsensuspolitiikalle.

Poliittisina toimijoina, joiksi heitä lähinnä voi kutsua, kirjahan on interventio poliittiseen keskusteluun – tai sen puutteeseen, Boxberg ja Heikka kuitenkin eroavat edukseen: he peräänkuuluttavat arvoja ja mielipiteitä. Kirjoittajat väittävät todistavansa jotain suomalaisesta politiikasta: ”Todistamme, että Suomea ei vaivaa uusliberalismi, vaan liberalismi täydellinen puute.” (s. 17) Vastakkainasettelujen aika ei Boxbergin ja Heikan maailmassa ole ohi.

Boxbergin ja Heikan haaste on se, jonka Chantal Mouffe – seurattuaan Belgian ja Itävallan politiikkaa – toi esiin jo kirjoissaan *Democratic Paradox* (Verso, 2000) ja *On the Political* (Routledge, 2005). Boxberg ja Heikka (s. 15) määrittelevät konsensuksen kulttuuria: ”pakotettu yksimielisyys, jossa yksilön arvo, mahdollisuudet ja liikkumatila kutistetaan minimiin turvallisuuden ja yhteistyön nimissä. Demokratian elinehto – vastakohdat ja vaihtoehdot – eliminoidaan.” Kirjoittajat kutsuvat politiikkaa takaisin. Samaa peräänkuuluttaa eri lähtökohdista myös Slavoj Žižek samana vuonna julkaistussa *Politiikkaa idiootti!* -pamfletissa (toim. Kimmo Jylhä ja Hanna Kuusela, Into, Like 2009).

Boxbergillä ja Heikalla on ratkaisu konsensusongelmaan: kaksipuoluejärjestelmä tuottaa adversiaalisen demokratian. Kolmen suuren puolueen järjestelmä sen sijaan tuottaa konsensuksen, jossa kukin vallassa oleva saa läpi omalle leirilleen ajettua asioita. Tämä eroaa olennaisesti Mouffen näkökulmasta.

Tässä kohtaa he unohtavat, että kaksipuoluejärjestelmissä äänestysaktiivisuuskään – jonka he rinnastavat kansanvaltaan – ei ole välttämättä korkea. Itse asiassa ainakin Unkarissa mainitunkaltainen ”adversiaalinen demokratia” on aiheuttanut epäluottamuksen poliittiseen järjestelmään. Ennen tätä vaalivuotta sitä ei ole äänestysaktiivisuudella pystytty analysoimaan. Lisäksi kaksipuoluejärjestelmissä on kaksi leiriä, joille asioita ajetaan. Syntyy helposti kaksi konsensusta. Mikä muuttuu?

Jos intervention tarkoitus on haastaa ajattelemaan mustavalkoisesti vasemmiston ja oikeiston kautta, mitähän se heille tarkoittaa? Sivun 68 hyvish-pahish listan mukaan puoluejako menisi: kok-rkp-smp vs. sd-skdl/vas-kesk. (Tosin Ilkka Suominen ja Pertti Salolainen kuuluisivat pahiksiin.) Kirjan lopun kaavio kuitenkin kertoo, että kaikki suuret puoleet rikkovat Boxbergin ja Heikan peruservoja vastaan.

Peruservat näkyvät siinä, mitä Boxberg ja Heikka suomalaiselle yhteiskunnalle ehdottavat. He korostavat, että 90-luvun lamassa jätettiin yrittäjä yksin. ”Valtion olisi pitänyt ottaa pankit haltuunsa ja myydä ne myöhemmin veronmaksajan hyödyksi tulevalla voitolla. Suomen kansan valitsemat poliitikot nostivat sijaikärsijöiksi kansalaiset: yrittäjät ja ylivelkaantuneet.” (s. 205) Omistajat hyötyivät. Maaseutu pyötyy yhä: ”Tämän kirjan keskeinen väite on, että massiivinen maatalous- ja aluepolitiikka maksaa liikaa. [...] Raha häviää kuin mustaan aukkoon [...]” (ss. 233–4) Kuitenkin Boxbergin ja Heikan mukaan Suomi on Euroopan harvaan-asuimpia maita (s. 235). ”Milloin maaseudulta tai kaupunkien ulkopuolelta on viimeksi tullut merkittäviä innovaatioita?” (s. 236) Maatalous myös saastuttaa. Ja demaritan ja punaleiri pitää huolta siitä, ettei töitä tehdä, ja jos tehdäänkin, niin tehdään jäykässä systeemissä. Hyvinvointivaltiota ei saa kuin täystyöllisyydellä. ”Todellisuudessa Suomesta on tullut pahoinvointivaltio, jossa masennuksen vuoksi jää eläkkeelle 4000 ihmistä vuodessa.” (s. 245) Boxberg ja Heikka peräänkuuluttavat ”aitoa kapitalismia”, tahtovat tuoretta leipää ja Tanskan mallin.

Kirja haastaa tunnistamaan konsensuksen ja demokratia-avajeen ongelmia Suomessa. Mustavalkoisessa poleemisuu-dessaan ja populismissaan se kuitenkin sekä viihdyttää että vetää itseltään mattoa alta. Kenties kirjan alussa mainitut rahoittajat olisivat voineet tukea myös ”akateemisia tutkijoita”, ovathan 70-luvun konsensus, 90-luvun lama sekä konsensuksen ja demokratian ongelmat – ja arvojen ja keskustelun puute, olennaisia tutkimusaiheita. Vai emmekö tahdo tai uskalla tutkia niitä?

EMILIA PALONEN